

הישיבה השלוש-עשרה

ביום ו' במכתב תשט"ז בשעה 15:20–15:12 לפני הצהריים באולם הישיבות של עיריית ירושלים.

הנוכחים: החברים האדונים בן־חיים, בנעט, ברקוביץ, הזו, טורסיני (יו"ר) ייבין, כהן פולוצקי, ריבלין, שירטן, שמעוני.

חבר־הכבוד הא' פלושץ.

החברים־היועצים האדונים ברגרין, לייבל, מירסקי, מלמד, שלי.

המנהל האמריקני הא' מנור.

חברי המזכירות המדעית האדונים איתן, דותן, מדן.

האדונים אורבך, בורלא, בךנון, הלמן, וויסלבסקי, ינון, פריץ, שנהר ושניאור הצטרפו על היעדרם.

סדר היום: א. דין וחשבון על פעולות האקדמיה

ב. דין וחשבון והצעות של הוועדה להכנת הבחירות של חברים וחברים־יועצים

ג. דיון בכללי התעתיק מעברית לכתב לאטיני

א. הא' טורסיני מוסר דו"ח על ישיבתה של מועצת המערכת של המילון ההיסטורי. שבה הוחלט להתחיל בזמן הקרוב בעבודה בחלק לשון חכמים של המילון ההיסטורי ע"י האדונים בן־חיים וקוטשר.

בדו"ח על ההכנות להקמת בניין האקדמיה אמר הא' טורסיני:

היה משא ומתן עם האוניברסיטה ועם הארדיכלים, ומשנקבע המקום לבניין, עמדנו לפרסם מכרז בעניין זה בשבוע שעבר, אלא שבינתיים נפוצה הידיעה על תרומתו של הא' ון־ליר להקמת מרכז לקידום תרבות האדם, אשר, לפי הצעת הממשלה, יכיל אגף מיוחד לאקדמיה ללשון העברית. אולם מתוך השיחות עם הגורמים הקשורים בעניין זה נתברר, שאין ביטחון, שנגיע לידי הסכמה, שיש בה כדי לספק את צרכיה האמיתיים של האקדמיה. וגם אסור לנו להחמיץ את ההזדמנות המוצעת לנו ע"י הא' ולצמן מתוך כוונות כנות ומתוך חיבה אמיתית ללשונו. כל העניינים הקשורים בתכנית ון־ליר נתונים לטיפול של ועדה, שאף אנו נהיה מיוצגים בה, ועד שיובהרו העניינים, נחכה — לפי בקשת הממשלה — שבוע או שבועיים בפרסום דבר המכרז. אין תועלת בדיונים על העניין כעת; עם הבהרת העניינים תדון על כך המנהלה במפורט.

הא' כהן מציע, שלשכת האקדמיה תפרסם לפרקים ידיעות בעיתונות על מעשי האקדמיה.

הא' שירמן: כדאי שהידיעות הנמסרות תהיינה מנוסחות בכתב, כדי שלא תסולפנה העובדות בפרסום.

ב. הא' טורסיני: הואיל ונוכחים כאן 11 חברים, ויש במניין זה שני שלישים מכלל חברי האקדמיה הנמצאים בארץ, הרי שרשאים אנו לגשת לבחירת חברים, בתנאי שמניין זה יהיה נוכח גם בישיבה הבאה, שנועדה אף היא להיום. הואיל ולפי התקנון טעונות הצעות מועמדים דיון תחילה בוועדה מיוחדת לכך, נתמנתה באחת הישיבות הקודמות ועדה, שדנה בשתי קריאות בטועמדים המוצעים.

לפי החוק ולפי המצב הקיים רשאית האקדמיה לבחור שלושה חברים: שניים, שיש

למנות כל שנה עד שיגיע מספר החברים לעשרים ושלושה, ואחד – למקום שנתפנה עוד בשנת תשי"ד. נוסף על כך יש בדינו לבחור המישה חברים יועצים.

המועמדים, שהוועדה ממליצה עליהם, יש ביניהם שניים מחכמי ישראל שבחוקי לארץ, ומלבדם חכמים וסופרים מתושבי שלוש הערים הגדולות במדינת ישראל. יש בכך סיפוק מה לצורכי עבודתנו בירושלים, בתל-אביב ובחיפה ואף למילוי חובתנו כלפי העברים שבתפוצות.

הא' שירמן: מה יהא דינם של חברים שבחוקי-לארץ לגבי הצעות ולגבי המניין החוקי של מליאת האקדמיה?

הא' מוררסיני: התקנון קבע, שהמניין החוקי של מליאת האקדמיה תלוי במניין החברים, הנמצאים באותה שעה במדינת ישראל.

הא' ריבלין: על הבהורים לשקול את המועמדים משלוש בחינות. א) הכישרון והידיעות, ב) היכולת והרצון לעבודה, ג) האופי והסגולות האישיות מבחינת דיבור חברים.

ג. הא' מוררסיני: עלינו לדון ולהחליט בסעיפים 8, 9 של הצעת התעתיק הפשוט, הם הסעיפים הרנים בתעתיקו של השווא הנע ושל הרגש החוקי, יש להקדים ולציין: אין אנו באים לקבוע, מתי הייבים להשתמש בתעתיק, ומתי בכתוב לועזי. אין אנו באים לוטר, מתי יש לכתוב Yerushalayim ומתי Jerusalem. בתוך טקסט לועזי רשאי הכותב לכתוב את שם המקום לפי הרגלי הכתיב בלשון שהוא כותב בה, וכך רשאי אדם הכותב אנגלית או לעז אחר לכתוב Gaza כשהמדובר הוא בעיר עזה, או לכתוב Gaza Road כשכוונתו לשם האנגלי של רחוב עזה שבירושלים. אולם אדם, הבא לכתוב את השם העברי של רחוב זה באותיות לאטיניות, אל יכתוב Rehov Gaza; עליו לכתוב Rehov Azza. ודאי שרצוי שיתייצעו בנו השלטונות אף בשאלה, עד היכן תחומי התעתיק. קורא סעיף 8 (לפי ניסוחו הקודם, שאמנם לפי ההחלטה יש להחליף בו š–ב sh ולהבחין בין ה–ה):

8. השווא הנע: רוב הוועדה מציע, ששווא נע לא יסומן כלל, לא שווא נע שאחר תנועה ולא שווא נע שבראש תיבה ולא שווא נע שאחר שני עיצורים;

לפי זה: Kfar, Somron, Ašqlon, Yhezqel.

הערה: לפי זה יש לסמן הגה א והגה ע גם כשהם אחר שווא נע: Z'ev, R'uven.

המיעוט בוועדה מציע, שכל שווא נע יסומן e; לפי זה: Kefar, Someron,

Ašqelon, Yehezqel (כפר, שומרון, אשקלון, יחזקאל).

ההכרעה בין שתי הדעות כרוכה בקושי הקיים למעשה במבטא הרווח בדיבור העברי: יש שווא נע הנהגה והנשמע למעשה, ויש שווא, שרוב המדברים אינם מבטאים אותו, כגון בשמות: שִׁמְרוֹן, אֶפְרַת, דְּרָת. אף במקרא אנו מוצאים אותה תיבה, שהובנה באופן שונה עד שבאה פעם בשווא נע (הבא באות דגושה), ופעם בשווא שאולי נהגה כנה (ואין שם דגש). כגון: בעצלתיים ימך הַפְּקָה (קהלת י, יח) כשם-עצם, לעומת הַפְּקָה במים עליותיו (תהלים קד, ג) כבינוני פיעל.

לפנינו הבררה: או שלא לכתוב סימן לשום שווא, והקורא יצטרך להכריע מתי לבטאו ומתי לא לבטאו; או לכתוב את השווא הנע בכל מקום, על מנת שיבוטא רק במצבים מסוימים.

הא' בן-חיים: קשה לדון בסעיף זה בלי קשר אל שאר הסעיפים. אם נקבל את

ההצעה, שהרגש החזק יסומן ע"י הכפלת האות אף לאחר ה"א הידיעה, ואם כבר קיבלנו, שעיצורים מסוימים יכתבו בסימן של שתי אותיות (ts, sh) — נצטרך להעתיק שמות כגון הצבי, הצפוני — Hatstsvi, Hatstsvoni, ואז אנו באים לצורות מוזרות ביותר של תיבה בעלת המישה עיצורים רצופים. ההצעה שלא לסמן כל שווא נע מקורה בוועדת התעתיק, שהציעה להעתיק כל הגה עברי באות אחת בלבד. עכשיו, משנדחה עיקרון זה, אין לנו דרך אלא לסמן כל שווא נע e.

הא' שירמן מסכים לדעת הא' בן־היים: אם נחליט שלא לסמן את השווא הנע, הרי אנו באים וכופים על הציבור, שלא יבטא את השווא הנע, והרי לא החליטה האקדמיה על ביטולו של השווא הנע בדיבור, לא על ביטולו בכלל ולא על ביטולו בתנאים מסוימים. הא' ייבין: בוועדת התעתיק התנגדתי לסימון השווא הנע בתעתיק. אולם עכשיו, משנתקבלו ההחלטות בסעיפים הקודמים, אסור לבטל את השווא הנע בתעתיק. ובאשר לקושיה, מניין ידע הכותב, שיש שווא נע בשם שומרון וכד', יש להשיב: בכל לשון יש משבשים, שאינם יודעים את הכתיב הנכון, ואף בתעתיקו ודאי ימצאו טועים, שייכתבו למשל Shomron, אך אין מפלט מזה.

הא' טור־סיני: יש להודות, שנאה יותר בכתב הצורה Kefar מן הצורה Kfar. ואמנם יש דרך שלישית: למצוא שיטה מסתברת ולא מסובכת, מתי אין לוותר על סימון השווא.

הא' כהן: אין לשמור על מה שמת בלשון למעשה, אלא על המבטא הקיים. אין איש אוטר Kefar, Shomeron, Tsarefat. המבטא הקיים מבדיל בפירוש בין Kfar, קְפֶרסבא, כפר — במשמעות מושבה, ובין "קְפֶר בן בקר" — כמו "פר בן בקר", שמבטאים kefar. וכן בין בְרוֹש (brosh), שם אילן, ובין "אני יושב בראש (berosh) השולחן". זה הכלל: אות שימוש שבראש המלה, כשהיא באה בשווא — תסומן e או אפוסטרופ. גם שווא נע שלפני אל"ף או ע"ן, כגון שָׁאָר, שְׁעָרִים — יסומן בתעתיק, וכן יסומן השווא באותיות למג'ר ויו"ד.

הא' מלמד: ההכללה, שאין איש מבטא שווא נע, אינה נכונה. מבטאים אותו בני עדות המזרח, ואף אשכנזים רבים. אף במקום שנשמט הדגש החזק שאחר ה"א הידיעה, כגון בדוגמה הַקְּרָה (תהלים קדג) יש מתג ע"י הפתח, והמ"ם נהגית בשווא נע. ע"י השמטת הסימן של השווא הנע לא שאין רק שאין אנו עושים את הובתנו לתיקון המבטא, אלא שאנו באים ומקלקלים את הקיים בחלק של היישוב. לדעתי, חייבים לסמן כל שווא נע e. הא' שמעוני: אין לעשות הבדלים בין שווא נע לשווא נע. אם מסכימים, שיש לסמנו, הרי יש לסמנו בכל מקום.

הא' טור־סיני: אני מצטרף לדעה שיש לסמן כל שווא נע e, ואין כל רע בכך שלא תמיד יבטאו אותו.

הא' פולוצקי: בעד סימון השווא הנע e בכל מקום יש למעון אף זו: אין להבחין עקרונית בין שווא נע לחטפים. אם אנו מסמנים חטפים כמו תנועות מלאות, עלינו לסמן גם את השווא הנע. התעתיק אינו בא ללמד מבטא. מעטים מאוד הכתיבים המשקפים את המבטא באמת.

הא' ריבלין: אם נלך לפי מבטאו של הרחוב, אנו עלולים להפליג לדרך רחוקה. הרחוב אוטר שָׁר (=שָׁאָר) ירקות, מאה שָׁרִים (=שְׁעָרִים), יזור (=יעזור) וכדומה. ודאי שלא נקבל זאת, ואם כן, אל נלך אחרי הרחוב אף בעניין השווא הנע. נסמן אותו תמיד e.

הא' ייבין: טענתו של הא' כהן להבדיל בין שווא נע לשווא נע במצבים שונים אינה מעשית, שכן אין בידינו כללים ברורים, מתי הוא נהגה ומתי אינו נהגה.